

Forfatter: Oehlenschläger, Adam

Titel: Poetiske Skrifter IV

Citation: Oehlenschläger, Adam: "Poetiske Skrifter IV", i Oehlenschläger, Adam: *Poetiske Skrifter IV*, udg. af H. TOPSØE-JENSEN , 1926-1930, s. 446. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-ohl04val-shoot-idm140153714524016.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Poetiske Skrifter IV

AXEL OG VALBORG

Affattelsestid: »Axel og Valborg« er digtet i Paris December 1807-Februar 1808; muligvis har Oehl. dog senere paa Aaret gennemset sin Tragedie. I Breve af 16/9 (til Fru Rahbek) og 16/11 1808 (til Christiane) bebudedes Hjemsendelsen; Stykket naaede dog først til København 11/1 1809. (Indledning S. XVIII-XX; »Erindringer«, II, 1850, S. 116 og 127; III, S. 7, 17, 19-21; Mynsters »Mindeblade«, 1879, S. 140, 163, 169-170, 173-177, 181-182; »Breve fra og til H. C. Ørsted« I, 1870, S. 258, 275-278, 289; *Vilh. Andersen:* »Adam Oehlenschläger. Ungdom«, 1899, S. 255-256.)

Udkom Januar 1810; Førsteudgaven er lagt til Grund for nærværende Udgaves Tekst, dog sammenholdt med Digterens egenhændige, for Grevinde Schimmelmann bestemte Manuskript (Kgl. Bibliotek; Abrahams' Autografsamling). Senere af Digteren besørgede Udgaver i »Tragödier«, II, 1831; »Tragödier«, V, 1842; »Tragödier«, VI, 1849.

Allerede i det forsinkede Decemberhæfte af »Ny danske Tilskuer« 1808 (S. 819-821) gav *Rahbek* en begejstret Foranmeldelse af Tragedien, og inden Stykket blev trykt, cirkulerede flere Afskrifter af det i København (enkelte findes endnu paa Det kgl. Bibliotek). Et Vidnesbyrd om de Forventninger, det vakte, er følgende: Som første Prøvehefte paa Abrahamsens, Rahbeks og Nyerups store Folkeviseudgave udsendte R. Nyerup 1809 »Axel Thordsen og Skjøn Valborg, en norsk Ballade«, der i Fortalen betegnedes som »en Forløber for Oehlenschlägers nyeste Drama, hvorpaa Rahbek i Tilskueren No. 102-3 har spendt Publicums hele Opmærksomhed« (S. 3). Andet Prøvehefte - 1810 - var »Aage og Else«; Udgiveren, Rahbek, henviste udtrykkelig til den Opmærksomhed, »Axel og Valborg« havde skabt om denne Vise, meddelte Varianter fra 447 Oehlenschlägers Tekst (!) og optrykte den af Digteren komponerede Melodi til Folkevisen.

Tragedien indleveredes af Rahbek til Det kgl. Teater, der antog den 2/5 1809; den opførtes første Gang som Festforestilling i Anledning af Kongens Fødselsdag 29/1 1810; Oehlenschläger overværede her omsider Premièren paa et af sine store Arbejder. (»Erindringer«, III, S. 19). Indtil 30/5 1911 har Stykket oplevet ialt 105 Opførelser paa Det kgl. Teater. Hertil kommer Opførelser paa Dagmar-teatret (fra 22/11 1906; 8 Gange), Folke- og Skolescenen (fra 5/12 1924; 57 Opførelser, Teatrets største kunstneriske Sukces); Aarhus Teater (fra 20/11 1904; 9 Gange); Odense Teater, der allerede i Sæsonen 1846-47 opførte Tragedien, har givet den 23 Gange indenfor Sæsonerne 1901/02- 1920/21; endvidere har flere rejsende Provinselskaber spillet Stykket, der er den hyppigst opførte af Tragedierne. Axel har været udført bl. a. af P. Foersom, N. P. Nielsen, Michael og Wilhelm Wiehe, Zangenberg og Adam Poulsen; Valborg af Maria Heger, Anna Wexschall (Fru Nielsen), Fru Eckardt, Oda Nielsen og Anna Larssen; Vilhelm af Heger, Ryge, Johannes Poulsen og Sv. Methling; Sortebroder Knud af Michael Wiehe, Martinius Nielsen og Nik. Neiiendam. J. P. E. Hartmanns Overture (Op. 57), komponeret 1857, spillet første Gang i »Musikforeningen« samme Aar, anvendes ved Opførelser paa Det kgl. Teater siden 1/9 1863; til Visen om Aage og Else benyttes endnu i Reglen Oehlenschlägers førnævnte Melodi (»Melodier af Adam Oehlenschläger, udg. af A. P. Berggreen«, 1857, S. 2); Weyses Melodi er komponeret 1817.

Oehlenschlägers *Kilde* er *P. Syv:* »200 Viser om Konger, Kemper oc Andre«, 1695, Fjerde Part, Nr. XXIII: Visen om Axel Tordsen og Skøn Valborg. Til Stykkets historiske Baggrund er benyttet *Snorres* Heimskringla i *Johan Peringskiölds* Udgave (1697) og *Suhm:* »Historie af Danmark« VI (1793) og VII (1800). Digterens Excerpter af Snorre og Suhm findes paa Det kgl. Bibliotek (Ny kgl. Samling 2752, 4to, Fasc. V) og er i det følgende benyttet til Noterne.

Se Indledningen S. XVIII-XXX. Den fyldigste Undersøgelse 448 er stadig *Baggesens* Anmeldelse fra 1813 (»Danske Værker. Anden Udgave«, XI, 1847, S. 237-293). Et Udtryk for Samtidens Beundring er *J. C. Lange:* »Fragmentariske Bemærkninger over Sørge-spillet Axel og Valborg« (1810); den konservative Skoles kritiske Opfattelse kan studeres i »Prof. Oehlenschlägers Axel og Valborg udenlands vurderet. Fra det Svenske ved J. Kragh Høst« (1812), en Oversættelse af en meget uskaansom Artikel af *P. A. Wallmark* i »Journal för Litteraturen och Teatern« fra samme Aar, der omgaaende fremkaldte et skarpt Gensvar fra Stykkets svenske Oversætter i Romantikernes Organ »Polyfem« (5. Samlingen, Nr. 46-48). Se endvidere: *F. C. Dahlmann:* »Betragtninger over Oehlenschlägers dramatiske Værker«, 1812, S. 33-42; *J. L. Heiberg:* »Prosaiske Skrifter«, III, 1861, S. 258; *J. le Fevre Deumier:* »Oehlenschläger«, 1854, S. 67-98; *Clemens Petersen* i »Fædrelandet« 7/9 1863; *P. L. Møller:* »Adam Oehlenschläger«, 1876, S. 50-52; *Edvard Brandes:* »En Opførelse af »Axel og Valborg« i »Af Dagens Krønike«, I, 1890, S. 289-318; *Vilh. Andersen:* »Adam Oehlenschläger. Ungdom«, 1899, S. 246-260; *Ida Falbe-Hansen:* »Øhlenschlägers nordiske Digtning«, 1921, S. 64-65. Om den rette Opfattelse af Valborgs Karakter har Digteren udtalt sig i »En Reise«, II, 1818, S. 166-170 og »Erindringer«, III, S. 19.

137

Peder Syvs Kæmpeviser Visen er Nr. XXIII i Fjerde Part: »Alle Baand ere for svage til at binde Kierlighed«. *Svend og Harald* Svend Estridsøn og Harald Haarderaade; *Kong Magnus* er Magnus den Gode (Harald Haarderaades Saga, Kap. 18). Den svenske Konge, som hjalp Svend og Harald, hed Olaf, ikke Amund. 1135 Malfrids, ikke Christinas Dødsaar. Oehl. har Aarstallet fra Suhm, V, S. 480.

Hakon Magnus den Godes Søn den omtalte Hakon var ikke en Søn af Magnus den Gode, men af Magnus Haraldsøn (1069). Hakon blev Konge samtidig med Magnus Barfod, men blev syg paa en Jagtudflugt og døde 1094. *449Hakon Herdabreith Søn* af Kong Sigurd Mund; blev 10 Aar gl. (1057) taget til Konge af sin Fars og Kong Eystein Magnussøns Tilhængere, efter at begge disse Konger var dræbt. Efter forskellige uheldige Kampe lykkedes det ham at overvinde og fælde sin Farbroder Kong Inge i Slaget paa Isen ud for Oslo (Februar 1161). Hakon var nu Rigets Enehersker, men Inges Tilhængere sluttede sig til Erling Skakke, hvis Søn Magnus kaaredes til Konge. Hakon Herdebred faldt, ikke 15 Aar gl., i Slaget paa Romsdalsfjord 1162 mod Erling. Hans Liv fortæller Snorre i Sagaen, der bærer hans Navn, og i Magnus Erlingsøns Saga.

138

Askel er ikke det samme som Axel. Askel fra Førland nævnes i Magnus Erlingsøns Saga, Kap. 4.

Thord Husfrefya hans Død fortælles i Inges Saga, Kap. 28.

Harald Gille Norges Konge 1130-1136, dræbt af Sigurd Slembe. Hans Navn er dog kun ved en Misforstaaelse knyttet til Handlingen, idet Syv har opfattet Gidske-Ætten i Visen som den *gilske* Æt. Gidske-Ætten var en anset Stormandsslægt, der hørte hjemme i Borgund Præstegæld.

en Keiser Henrik mellem 1125, da Henrik V døde, og 1190, da Henrik VI besteg Tronen, var der ingen Kejser af dette Navn.

Henrik Løve Hertug af Bayern og Sachsen (1129- 1195).

Overfaldet fra Opland Visens Strofe 166.

Eisten eller Augustinus Norges tredie Erkebiskop; udnævnt af Kong Inge 1157, modtog Pallium 1160 af Pave Alexander III og vendte tilbage til sit Bispesæde Aaret efter. Han stod paa Erling Skakkes Side, men om Uvenskab mellem ham og Hakon taler Historien ikke, ligesom det er udelukket, at denne har sat en anden til Biskop under hans Fraværelse. Han blev tvertimod vel modtaget af Trondhjems Beboere, da han endnu i Hakons Tid vendte tilbage fra Rom.

Erkedegn den fornemste af Domkapitlet efter Biskoppen. *450byggede den store Trondhiems Domkirke* Eystein gjorde Olaf Kyrres enskibede Kristkirke til Kor i en korsformet Domkirke. Han byggede paa Tværskibene og Langskibet i den nye Kirke; et Alter i søndre Tværskib indviendes November 1161. Ombygningen var altsaa endnu i sin Begyndelse det Aar, Tragedien foregaar.

139

Staller se Note til S. 1.

Sortebroder Dominikanermunk. Dominikanerordenen stiftedes iøvrigt først 1216.

142

Hvor dunkelt for en Sommermorgen! H. C. Ørsted protesterede paa Naturvidenskabens Vegne: »thi vel er det sandt, at Vinterdagene ere kortere i Norden, men derfor ere just Sommerdagene desto længere, og om Sommeren maa det ret meget tidligt være lyst i Trondhjem«. (Breve fra og til H. C. Ørsted«, I, S. 277). *klippes ... afKongerne* Snorre fortæller, at Kong Magnus den Gode en Gang om Aaret gjorde dette. (Harald Haarderaades Saga, Kap. 25).

143

Harald Haarderaade fandt det uværdigt han klippede Ligets Haar og Negle for sidste Gang, laasede Helgenskrinet og kastede Nøglen i Nidelven. (Harald Haarderaades Saga, Kap. 83 (80)*).

St Innocenz Innocens I, Pave 402-417.

disse trende Kors de fandtes ikke i Kristkirken, men i Mariakirken (Magnus Barfods Saga, Kap. 18 (16)).

Olaf Kyrre ogKong Magnus Olaf Kyrre, Søn af Harald Haarderaade, Konge 1066-1093; Magnus Barfod, hans uægte Søn og Efterfølger, Konge 1093-1103.

en femtenaarig Møe i Visen er Valborg ved Afskeden kun et lille Barn, der »leger med Æble og Blomme« (Strofe 3-4).

144

Valborg var sat i Kloster - At lære Sømmen sye og læse lære Visens Strofe 11-12: I klosteret sættis hans liden brud, - At hun skulde Sømmen lære. - De lærde hende silke-søm at sye, - At læse lod de hende lære.

**451Kong Eisten var fanget* 1157 overvandt Inge sin Broder Eisten; Inges Høvding Simon Skalp fangede ham og lod ham dræbe (se S. 178). Oehl. har noteret sig, at der mellem Kong Eistens Mænd findes en »Aslak den Unge« (Inges Saga, Kap. 31), hvis Far ganske vist hedder Jon, men som Digteren identificerer med Tragediens Hovedperson.

Grumt raste Landets Sønner Harald Gilles tre Sønner Sigurd (Hakon Herdebreds Far), Inge og Eisten, som efter Sigurd Slembes Drab havde delt Magten i Riget, endte med at bekæmpe hinanden indbyrdes. Det lykkedes Inge at besejre og fælde begge Brødrene; selv faldt han 1161 i Kampen mod Hakon paa Isen ved Oslo.

145

Fra Barnsbeen kaldtes vi vel Ægtefolk i Visen, hvor Aldersforskellen mellem dem er langt større, fæster Axel Barnet til sin Brud, inden han drager ud paa sin 11-aarige Udenlandsfærd (Strofe 9-11).

150

Hvor lider Valborg hvorledes befinder Valborg sig.

151

Hun kaldes Axels Brud Strofe 29-30: »Her Axels brud, af alle mand - Hun kaldes, i hvort hun gaar. - De kalder hende Axels Fæstemøe skøn, - Og gjør det af got gammen, - De agte hende Haagen Kongens søn.« -

154

Pyramiderne Baggesen paataler i sin Anmeldelse »de langt fra hentede Sammenligninger« og det »franske mythologisk lærde Galanterie« i denne Monolog (»Danske Værker«, XI, S. 261).

155

Thora Hakon Herdebreds Moder hed saaledes; Oehl. har derfor valgt dette Navn fremfor Visens Malfred. Thora var iøvrigt ikke Dronning, men Tjenestekvinde hos Simon Bonde; Kong Sigurd havde forelsket sig i hende, da han en Dag red gennem Gaarden og hørte hende synge ved Kværnen. *Radegast, Schwantevit, Provo, Siva*, vendiske Guder. Svantevit var Hovedguddommen, hvis Tempel laa i Arkona paa Rygen; Radegast var Ærens og Styrkens, Provo Retfærdighedens Gud; Siva Livets og Kærlighedens 452 Gudinde. Oehl. har sin Viden fra Suhm (VI, S. 210-211).

156

Jeg hilser dig, min Kiærlighed en begejstret Analyse af denne Replik kunstneriske Virkning findes hos Baggesen (S. 261-263).

157

Helfrid Axels Søster. I Visen er det hende, der raader Axel til at forklæde sig som hendes Bud (Strofe 37-41).

159

Kom vel i Hu, min unge Brud Visens Strofe 10: »Kom vel i hu min lille brud, - Idag monne jeg dig fæste, - Jeg vil nu reyse af Landet ud, - Og fremmede Herrer gæste«.
Han tiener i Herr Henriks Hær Strofe 15: »Her Axel tiener i Kejsereens gaard, - Forgylte haver hand spore, - Sit sverd hand vel ved siden bær, - Og Ridderlig var hans fore« (dvs. Adfærd).
Men ak! han sover ei sødelig Strofe 16: »Her Axel sover saa sødelig, - Alt som en Herre mon sømme, - Om Natten har hand ei roe hos sig, - Alt for sine sterke drømme«.
O vær mig tro, min Fæstemøe Strofe 46: »I lovede at være min fæstemøe, - Den tro skal I mig holde, - Jeg sviger eder ej paa verdens øe, - Det lover jeg eder min bolde. - Men lykken vender sig ofte om«.
Maaske han for dit Aasyn staaer Strofe 38: »Her stander du Helfrid søster fin, - Nu venter du ikke min komme, - Hvor lever Valdborrig fæstemøe min, - En rose for alle de blomme?«

161

Hadrianus Episcopus servus servorum Dei Biskop Hadrian, Guds Tjeneres Tjener; den sædvanlige Indledningsformel for Pavebreve.
Ak! det er i Romersproget »Ja! men netop Anbringelsen af Romersproget i Axels Mund ved denne Leilighed er Gudernes Sprog; og det den omfavne Mø forelæste Munkelatin paa dette Sted Ord fra den tredje Himmel. Indtil Versets Snublen over Pave-Navnet er Alt i denne henrykte Fortælling mesterligt. Hvor maler den paa eengang Glæden, Axels Kjærlighed, hans Fromhed, Tidsalderen selv, og, kort sagt, Alt, 453 hvad Digteren har villet bringe os levende for Øie ved denne Gjenkjendelse«. (Baggesen, S. 264).

162

sat broderet.

Skurdguder (oldn.) udskaarne Guder, Afgudsbilleder.

granvoxne Ordet betyder egl. spinkel af Vækst, smækker. Oehl. bruger det = høj og rank (som en Gran) (Olaf Hansen).

164

En grusom Skiæbne har opreist sin Muur smlgn. »Sct. Hansaften-Spil«, nærværende Udgave I, S. 232:

En grusom Skiebne kold sit Jerngitter
Imellem tvende unge Hierter trænger.

165

Sigurd af Reine mellem Oehl.s Snorreoptegnelser findes følgende Bemærkning: »Sigurd af Reine, Hakons Mand, en forstandig Helt«. *Reine* er Peringskiölds Gengivelse af *Reyri*, Rør i Ringsakers Herred paa Hedemarken. Sigurds Tale i Hakon Herdebreds Saga, Kap. 8, har givet Grundlaget for Oehl.s Karakteristik af ham i Tragedien. Han var en af Kong Hakons mest betroede Mænd; Snorre kalder ham klog og veltalende, men han regnedes ikke for at være synderlig modig. Han fortsatte Kampen mod Erling Skakke efter Hakons Fald, men faldt ved Tønsberg Febr. 1163.

Et Kjøbmandsskib er løbet ind i Fiorden i Bergen forbød Erling Kjøbmandsskibene at sejle nordpaa til Trondhjem. Sine egne Skibe lod han sætte paa Land og det Rygte udsprede, at han vilde blive i Bergen og forsvare sig dér. En Dag gav han Købmændene Lov til at sejle; de mødte Hakons Flaade ved Møre og fortalte, at Erling afventede Kampen til Lands. Hakon fortsatte med 14 Skibe til Romsdalsfjorden; her overfaldt Erling ham med 21 Skibe. Hakon faldt i Kampen (Magnus Erlingsøns Saga, Kap. 5-7).

Ung Magnus Søn af Erling Skakke og Kristina, Kong Sigurd Jorsalfars Datter. Han blev fem Aar gl. valgt til Konge i Bergen.

Arne Brigdeskal hans Drab fortælles i Magnus Erlingsøns Saga, Kap. 3.

Ingebiørn Spil Ingebiørn Sipel, Hakons Lendermand, 454 dræbtes Vinteren efter Arne Brigdeskals Drab (smst. Kap. 4).

166

Bekesudendvs. Bøgeskuden, Kong Inges Langskib. I den Kamp, Hakon sigter til, var det iøvrigt Inge, der gik af med Sejren. (Oehl. noterer: »Inges og Hakons Slag i Wigen, hvor Inge kommer til med Bekesuden og tvinger Hakon til at flye«). H. C. Ørsted gjorde spøgende Indsigelse mod Repliken paa Historiens Vegne (»Breve fra og til H. C. Ørsted«, I, S. 277).

Gregorius Dagsøn Kong Inges mægtigste Høvding; han ramtes under Kampen ved Bevja (Bäfverå ved Uddevalla) af en Pil i Struben og styrtede i en Vaage (Januar 1161). Det var ikke Hakon selv, men en af hans Mænd, der skød Gregorius.

den skranten Vissenfod! to Aar gl. - 1136 - var Harald Gilles Søn Inge blevet taget til Konge. I Kampen mod Sigurd Slembe blev den lille Konge baaret i en Kjortelflig under Slaget, og Folk mente, at han derved havde faaet de Skrøbeligheder, han siden led under: han blev skævrygget, den ene Fod var vissen, og han gik daarligt. (Inges Saga, Kap. 2 og 22). Oehl. kalder ham en Niding, fordi han havde dræbt sine Brødre Kong Sigurd, Hakons Far, og Kong Eisten.

Njørfasund Gibraltarstrædet. I sin Ungdom drog Erling Skakke med Ragnvald Jarl fra Orknøerne paa Jorsalafærd; Beretningen om hans Kampe i Middelhavet har Oehl. fra Suhm VI, S. 171.

Blaamandens Øxehug »Saracenerne, iblant hvilke vare Blaamænd, det er Æthiopier, værgede sig mandeligen, og fik Erling i det samme et Hug paa Halsen ved Skulderen, hvorfor han siden stedse maatte bære sit Hoved paa skak, hvoraf han fik det Tilnavn Skakke« (Suhm a. S.).

Særkland Saracenernes Land. Erling kom forøvrigt ikke til Afrika.

Dromund Krigsfartøj paa Middelhavet. Smlgn. S. 46.

Magni Visdom Magnus er Kong Magnus den Gode.

167

IDanmark har alt Valdemar beviist bedre i Ms.: I Danmark gav alt Valdemar Beviis paa. *Valdemar* er Valdemar den Store. 455 *Augustinus* Erkebiskop Eisten. Se Noten til S. 138.

andre Mure imod din Magt nemlig ved at salve og krone Magnus til Konge. Dette skete dog først efter Hakons Fald.

168

undfange modtage.

Erlings Rygter Harald Gille beviste ved at vandre uskadt paa 9 glødende Plovjern sin Paastand om at være Kong Magnus Barfods Søn og Kronarving. Oehl. har maaske tænkt paa Popos Jærnyrd (»Palnatoke«), siden han kalder det et Bedrag (Magnussønnernes Saga, Kap. 30 (26)). Harald maatte gaa ind paa ikke at stræbe efter at blive Konge, saalænge Sigurd Jorsalfar og hans Søn Magnus levede. Efter Sigurds Død tilrev han sig dog Magten, overvandt Magnus, lod ham mishandle, lemlæste og blinde. (Magnus Blindes Saga, Kap. 8).

Magnus' Ven Biskop Reinold i Stavanger blev derpaa lokket til Bergen som mistænkt for at have skjult hans Skatte; da han ikke vilde bøde 75 Mark Guld, lod Harald ham hænge.

170

Vigen se Noten til S. 10.

171

Kyrialax »Hr. Alex« dvs. Kejser Alexios Komnenos i Byzans (1081-1118).

172

Jer Stammefader Hakon nedstammede ikke fra Olaf Trygvesøn.

173

Hadrianus 1159.

Nu strider Victor hardt med Alexander »Efter Hadriani Død bleve den 7 September tvende Paver valgte paa eengang: Roland, som kaldte sig Alexander III, af de fleste, og Octavianus, som kaldte sig Victor IV, af de færre; Keiseren [Frederik Barbarossa] holdt, som rimeligen kunde være, med den sidste, da de vare Venner, men Kongerne af Frankerige, Engelland og Sicilien, og fast alle Danske Bisper samt næsten gandske Europa med den første« (Suhm VII, S. 54).

Conciliet Kirkeforsamlingen. Paverne vælges ellers af Conclavet (Kardinalforsamlingen), men Oehl. har fra Suhm noteret: »Concilium erkjendte *Viktor* for retmæssig Pave« (se Suhms Skildring af Conciliet i Pavia, VII, S. 82).

456

175

Kirkebogen Kirkebøger indførtes først 1646; i Visens Strofe 63-65 fortæller Knud, at Axels og Valborgs »Herkomst« er optegnet i Sortebrødreklostret.

177

omspænder Hiertet herefter følger i Ms.:

Naar Tvedragt tærer ud den stærke Rygmarv
Og efterlader kun en vissen Beenrad.

178

fire Konger Harald Gilles fire Sønner Magnus, Sigurd, Inge og Eisten.

Thord Husfrefya se Note til S. 138.

Da Eisten fra Skotland kom dette skete længe før Hakon Herdebreds Fødsel. Eisten arvede ikke Trøndelagen efter Sigurd, men fik den ene Tredjedel af Riget af Inge og Sigurd, da han 1142 var landet i Trondhjem og taget til Konge af Trønderne (Inges Saga, Kap. 13). Efter Sigurds Død tog han sig af hans Søn Hakon. Om hans Drab 1157 og om Axels Forhold til ham - se Noten til S. 144.

min Avindsmand straks efter Magnus Erlingsøns Kaaring søgte Erling Skakke og Magnus Tilflugt hos Valdemar den Store, der lovede at støtte dem mod Hakon (Magnus Erlingsøns Saga, Kap. 2; Suhm VII, S. 100).

179

St. Jean de Laune Kejser Frederik Barbarossa opfordrede Valdemar til at møde i St. Jean de Laune (ved Sâone-Floden), »hvor den 29 August [1162] et Concilium skulde begynde, for at igien skaffe Eenighed i Kirken«. Til Gengæld lovede han ham »Lehn (Præfectura) over ganske Slavien eller Venden«. Absalon advarede Kongen, men forgæves. - Rejsen gennem Tyskland vakte stor Opsigt. »Rygtet udbredte nu saaledes hans Redelighed og Retfærdighed, at de Tydske Mødre løbe ham med deres smaae Børn i Møde, udi Tanke, at de, naar han rørte ved dem, skulde faae des større Lykke til Væxt og Opdragelse. Bønderne vare ligesaa overtroiske, thi de begjærede, at han skulde tage noget af deres Korn i sin Haand, og kaste ud paa Ageren, i den faste Tanke, at det derved skulde voxte des bedre.« - Ved List fik Kejseren Valdemar til at tage Danmark som Len af sig. »Vel sandt at det 457 lader, at han selv og de Danske have ei villet, at dette Vassalskab strakte sig til Danmark, men alene til Venden.« ... Kejseren var en »ærgierrig og forfængelig Herre.« (Suhm VII, S. 111-122). Rejsen til St. Jean de Laune foregik forøvrigt først efter Hakon Herdebreds Død.

180

Han har sig ladet skille ved sin Hustrue Clementia ogsaa denne Begivenhed fandt Sted efter Hakons Død. »Henrik ... lod sig den 23 November [1162] udi Costnitz skille ved sin Gemahlinde Clementia efter Keiserens Tilskyndelse, og svor Keiseren, at de vare hinanden for nær beslægtede, dog den rette Aarsag skal have været, at hun ingen Sønner fødte ham« (Suhm VII, S. 134).

182

et Blund et Øjeblik. Smlgn. nærværende Udgave I, S. 90.

184

*dele dømm*e.
Naboths Vingaard 1. Kong. 21.

186

Argelist Forrædderi.

188

tilsyneladende øjensynlig.

192

Daabsødskinde Strofe 92: »En frue dem begge til daaben bar, - Der de finge daabens gave, - Her Asbiørn begge deris fader var, - Hin anden maatte de ej have«. *Augustini Flugt* uhistorisk. Se Noten til S. 138. *Pallium* se Noten til S. 5. *Cherubim* se Noten til nærværende Udgave II, S. 95.

193

Famulus Medhjælper, Sekretær.

195

den gamle Normandsven Hadrianus havde som Kardinal været paa Sendefærd til Norge for at oprette Erkebispesædet i Trondhjem og indvie Jon Birgersøn til Erkebiskop. Som Pave vedblev han at interessere sig for Normændene. (Inges Saga, Kap. 23). *Hydra* en Slange med ni Hoveder, der blev dræbt af Herakles; *Cerberus* en Hund med tre Hoveder, der bevogtede Indgangen til Underverdenen.

196

Vee den, hvem Dydens Røst er ikkun Ord Ms. har: Held den, hvem Dydens Røst er meer end Ord.

197

Bryllupshymnen er en forkortet (4 Strofer mod Originalens 458 19) og meget fri Gengivelse af den tyske Salmedigter Paul Gerhardtts (1608-1676) »Frauenlob«, der er digtet over Salomons Ordsprog, 31. *Dannemænd* brave Mænd. *Gloria in excelsis Deo* Ære være Gud i det høje!

198

Optrinet i Kirken svarer til Visens Strofe 81-98. Her er de elskende dog fuldt forberedte paa deres Skæbne; Oehl. har gennem den tilintetgørende Overraskelse givet Scenen en mægtig dramatisk Kraft.

200

smilker Folkevisudtryk, forklaret af Syv i hans Ordliste til Folkevisudgaven som »Smiler lidt«; *under Skind* under Kappen, dvs. lønligt.

201

Du arme Pige Ms.: Min gode Pige.

202

Han skiærer Klædet sønder mellem dem »den uden Undtagelse største Theatereffect, vi kjende«

(Baggesen, XI, S. 270).

205

Den rene Form staaer englehvid tilbage Ms.: Den skønne Form staaer englereen tilbage.

206

Min elskte Rachel Ms. har *Rebekka*; Ørsted gjorde Digteren opmærksom paa denne bibelhistoriske Fejltagelse (»Breve fra og til H. C. Ørsted« I, 1870, S. 277). Den dukker pudsigt nok op igen i Oehl.s tyske Oversættelse af Tragedien (»Schriften«, VII, 1829, S. 74).

207

Axel betyder stor og herlig Oehl. har fra Suhm noteret: »Axel betyder i det gamle danske Sprog, hvad som er stort og herligt« (VII, S. 15).

208

Druide Oehl. mener *Dryade*, Træets Guddom. Druider kaldtes Præsterne i det gamle Britannien. Fejlen blev staaende i samtlige danske Udgaver fra Digterens Levetid; den er kun rettet i Stykkets anden tyske Udgave (»Schriften«, VII, 1829, S. 75).

210

Stille skal jeg sidde o. s. v. Strofe 139-140: »Jeg vil sidde i høveloft viid, - Og virke det guld i hue, - Saa sørgelig vil jeg leve min tiid, - Alt som en Turtel-Due. - Hun hviler aldrig paa grønne green, - Hendis been er aldrig saa møde, - Hun drikker aldrig det vand saa reen, - Men rører det først med Fødder«.

212

en ufrisk Mand Strofe 100: »Erland Erkedegn talde paa stand, - Den viseste blant de klerke, - Den agter 459 jeg for en ufriskt [dvs. uprøvet] mand, - Der kiender ej elskoven sterke«. *Eleonora von Hildesheim* Historien er Oehl.s egen Opfindelse.

213

den blege Mand Ms.: den store Mand. *Horoscop* her forvekslet med *Nativitet*: Himmelhvælvings Udseende (Stjernernes Stilling) paa et givet Tidspunkt (et Menneskes Fødselsstund). Paa Grundlag heraf mente Astrologien at kunne forudsige Menneskets Livsskæbne af den Stjernekonstellation, han var født under.

217

Ideen til Vilhelms Genfærdsscene har Oehl. laant fra Schillers »Don Carlos«, hvor Prinsen paa Ludwig Mercados Raad benytter sig af Sagnet om, at Kejsler Carl V gaar igen, til at prøve et Flugtforsøg, forklædt som hans Genfærd (V Akt, 6 Auftritt, 4891 ff.; smlgn. 5111 ff.). *Det rene, det uskyldige Bedrag* Erkebiskoppens, af Oehl. billigede Udtalelser, minder i betænkelig Grad om Popos Ræsonnementer. Smlgn. S. 60.

218

Larve Iklædning.

220

den høire Kirkepiller ifølge Sceneanvisningen S. 139 maa det være den venstre. *de hellige Kors* se S. 143.

221

Geistlighedens Stav Ms. tilføjer:

De vilde ægte sig i andet Leed,
Skiønt Kirken selv forbyder det med Strenghed
I syvende.

En Bemærkning af Ørsted (»Breve«, I, S. 277) fik Oehl. til at udelade disse Linjer.

222

paa Gaffelbænken Olaf Kyrres Saga, Kap. 2: »Thet hade warit en gamel sedwane uti Norige / at Konungens högsäte war midt på långbäncken / och blef altså öhl och dricka fram om elden burit. Men Konung Olåf låt först giöra sig högsäte på högbäncken eller *gafwelbäncken* [dvs. Gavlbænken] twärt öfwer stugan. Han låt och först giöra ugnar och skårstenar uti stugorna« (Peringskiöld II, S. 188). 460*Klædedragten* smst.: »Then tiden uoptoge de Norske många främmande seder og klädedrächt til at bruka / såsom vore högfärdige hosor / snörade och tildragne om benen; somlige spänste och gullringar om sina ben. Tå brukade man och sådane råckar / som wore sammandragne och tilhopa knytte på sidan / och ärmarna ther til fem alnar långa / hwilka wore så trånge / at the måste pådrages med en handtygel / och tilhopa knytas uti rynkor alt up til axlen.«

223

Magnus Barfod Olaf Kyrres Søn. Paa sine Krigstog havde han og hans Mænd faaet Smag for skotske og irske Moder i Klædedragten; de gik med bare Lægge og korte Kjortler og Overkapper (»the gingo barbente omkring gatorna och hade stackotta råckar och stackotta kapper; hwarföre han blef kailad Magnus Barfot eller Barben« (Magnus Barfods Saga, Kap. 18 (16). Peringskiöld II, S. 221). *Bægre* Olaf Kyrres Saga, Kap. 2: »Uti Konung Olåfs tid begynte man at bruka særskilte mått och begare / til at dricka utaf« (II, S. 188). *Dronning Zoe* Kejserinde i Byzans 1028-1052. Harald Haarfagers Ophold i Konstantinopel som Fører for Væringerne, Kejserens nordiske Livvagt, fortælles i Harald Haarderaades Saga Kap. 3-15 og er senere (1827) behandlet i Tragedien »Væringerne i Miklagard«. Allerede i Januar 1807 havde iøvrigt P. O. Brøndsted henledt Oehl.s Opmærksomhed paa Væringerne som »et Sujet at vælge til en dansk stor Tragoedie« (»Uddrag af P. O. Brøndsteds Dagbøger«, 1850, S. 25).

224

Du kommer lige fra Myklegaard Endride Unge deltog i Ragnvald Jarls og Erling Skakkes Middelhavstogt (se Side 166 og Noten dertil) og kom derfra til Miklagard, hvor han oplevede Miraklet med Olaf den Helliges Sværd Neiter (Hakon Herdebreds Saga, Kap. 20). Kejseren byggede dog ikke en ny Kirke til Sct. Olafs Ære, men lod Sværdet ophænge over Alteret i Væringernes Olafs-Kirke. *Saa sover end I paa den blotte Jord* »Thet war theras 461 sed / når the sig nederlade til at såfwa / at hwar och en hade hiälm på hufwudet och lifwet betäckt med skiölden; men swärdet måste liggia under hufwudet / så at mannen skulle med then högre handen hålla om handfästet« (Hakon Herdebreds Saga, Kap. 20. - Peringskiöld, II, S. 395). *Rider end Kong Olaf ... paa sin hvide Hest* under en af Væringernes Kampe med Hedningerne saa disses Konge en høj og anseelig Mand, som red i Spidsen for Væringerne paa en hvid Hest (Hakon Herdebreds Saga, Kap. 21).

226

den danske Jarl i Harald Haarderaades Saga Kap. 58 (56) fortælles om en Greve i Danmark, som tvang sin norske Tjenestekvinde til at bage Brød paa Sct. Olafs Dødsdag, som hun vilde helligholde. Brødene forvandlede til Sten, og Greven blev blind til Straf for sin Helligbrøde.

227

Kjøping Købstaden, alm. Betegnelse i Middelalderen for Nidaros. Trondhjem kaldtes hele Trøndelagen.

229

yske Svend se Note til S. 20.

231

Han dør. Baggesen kaldte Munkens Død for »Pletternes Plet paa det saaledes tiljaskede sneehvide Drama« (XI, S. 282).

232

Freyas Stjerne Planeten Venus..
Aftenbakker Flagermus.

234

Schwarzburg og Weissenfels Ordspil. To Bynavne fra Thüringen.

235

Ludurhorn Lur.

Erling Skakke løbet ind i Fiorden for at bevare Stedets Enhed har Oehl. henlagt den afgørende Kamp, der i Virkeligheden fandt Sted i Romsdalsfjorden, til Trondhjem.

236

denne unge Daare Vilhelms strenge Dom over Kongen modsiges af Snorre, der kalder ham en vakker, lystig og vennesæl Mand, men fremhæver, at hans store Ungdom (han faldt kun 15 Aar gl.) gjorde ham afhængig af sine Høvdinger.

238

skiænke Karpen Blod i Trondhiems Fiord Karpen er en Ferskvandsfisk. Digteren rettede da i senere Udgaver *462Karpen* til *Kampen* (= Kampestenen), uden at det kan kaldes nogen Forbedring. *Axels Skiold* Visens Strofe 162: »Hans skiold var baade hvid og blaa, - Det kiendis i marken vide, - To røde hierter der i monne staa, - For æren vilde hand stride«.

243

forekaste her med direkte Person-Objekt: dadle, anklage.

248

de barkeklædte Kæmper naar Birkebeinerne her kæmper for Hakon Herdebreds Sag, er dette ikke historisk korrekt. De spillede første Gang en politisk Rolle, da Magnus Erlingsøn havde været Konge i 13 Aar; da rejste de sig til Opstand til Fordel for Eisten Meyla, Kong Eisten Haraldsøns Søn, og de blev siden Sverres bedste Støtte. Navnt stammer fra, at de i Nødsaar bandt Birkebark om Fødderne i Stedet for Sko.

249

Elvegrimmer »Björkebenarnas församlade krigsfolk bestod mästendels af Markemän och Elfwegrymar« (Magnus Erlingsøns Saga, Kap. 37. - Peringskiöld II, S. 445). Elvegrimer kaldtes Indbyggerne ved Elven (dvs. Götaelven).

252

den Bleges Kind smukkere i Ms.:

Den Bleges Kind du farver venlig rød.
Snart skal et Morgenrødt mig huldt tilsmile.
Der aldrig hidser sig til Middagsglød;
Et Aftenrødt, som aldrig gaaer til Hvile.

Efter denne Strofe tilføjer Ms.:

I høye Hvælvinger! I dunkle Gange!
Hvor tidt som Barn jeg sneg mig rørt og bange
Med Anelsernes Drøm i spæden Barm,
Nu tager Axel her sit Arvesæde;
Snart skal en anden Yngling, god og varm,
Rørt for hans egen Grav i Kirken træde.

253

I Visen dør Kongen før Axel, hvem han døende har opfordret til at hævne sig. Under den paafølgende Kamp falder Axel med 18 Saar i Brystet (Strofe 167- 177).

255

godsligt hyggeligt; Ordet er maaske indført i Dansk af Oehl. (fra Norsk).

463

257

til Giengjæld for Axels Ring, ikke for Vilhelms Vise.

258

Det var Ridder Herr Aage Oehl. har Visen om Aage og Else fra *B. C. Sandvigs* »Levninger af Middel-Alderens Digtekunst« I, 1780, S. 63-65; de mange Smaaafvigelser fra Sandvigs Tekst viser, at den er citeret efter Hukommelsen.

259

fordi han havde ei Skind man plejede at lægge en Flig af sin Skindkappe imellem, naar man bankede paa med sin Jærnhandske eller sit Sværdhæfte.

260

Hiem gik Jomfru Else Oehl. har forkortet Visen stærkt og bl. a. oversprunget Versene, der skildrer, hvorledes Else følger sin døde Fæstemand til Kirkegaarden. Hertil sigter Ordene: *Hiem gik Jomfru Else. Nanna* smlgn. nærværende Udgave III, S. 190.

Hjalmar faldt paa Samsø i Kampen mod Angantyr og hans Brødre; da hans Lig blev bragt hjem til hans Brud, den svenske Kongedatter Ingeborg, segnede hun død om. Se Oehlenschlägers »Ørvarodds Saga«, Kap. 22. *hendes Hierte er brustet i* »En Reise«, II, S. 166-169 fører Oehl. et udførligt Forsvar for Valborgs Død, der tildels er gentaget i »Erindringer« III, S. 19-21. Paa sidstnævnte Sted meddeler Digteren dog en ud fra senere rationalistiske Skrupler digtet Monolog, i nøje Tilknytning til Visens Udgang, »hvormed Valborg kunde ende Stykket, naar Vilhelm har sagt sin sidste Replik, og troer, at hun er død.«

VALBORG **reiser sig fra Axels Liig og nærmer sig Vilhelm.**

Nei - end ei død, min ædelig Herre!
Din Sang jeg høit maa prise;
Men Valborgs Hierte brast ei, disværre,
Ved Aages og Elses Vise.

En langsom Død i dette Kloster
Mig Livet først skal røve.
Dog dette Offer mig intet koster;
Saa staaer min Tro sin Prøve!

Kom nu, Hr. Erland Erkebisp! kom,
Indvie mig til Guds Ære!
Man af den dunkle Helligdom
Først Valborg død skal bære.

464

Kom nu hver Jomfru og Ridder huld;
Det volde Jer ingen Harm!
Indvier, og kaster det sorte Muld
Over ung Valborgs Arm.

Nu ganger Valborg i Nonnetal,
I Klostret har hun hiemme.
Messen hun aldrig forsømme skal,
Og aldrig Axel glemme.

Bedre dog, ei at være fød,
End kun i Sorg at græde;
Naar Solen synker i Havets Skiød,
At mindes sin tabte Glæde.

Gud dennem forlade, som Aarsag er,
At de ei sammen maae være,
Som have hinanden af Hiertet kiær,
Og elsker i Tugt og Ære!

261

Dit Skiold, dit Sværd ... omvundet af din Piges Blomsterkrands dette fremstilles paa den smukke Titelvignet i Originaludgaven, som oprindeligt er tegnet af Oehl. til Grevinde Schimmelmans haandskrevne

Oehlenschläger, Adam, *Poetiske Skrifter IV*, 1926-1930

Eksemplar af Tragedien.